

"Hugvekja" á Landsfundí Kvennalistans 1995/Kristín A. Árnadóttir.

Kæru landsfundarkonur

Þessa helgi munum við ræða kvennapólítík og framtíðarmál, hvar stöndum við og hvernig höldum við áfram. Við stöndum núna á ákveðnum þróskulti, búnar að slíta barnsskónum og komnar á unglingsárin. Kvennalistinn er 13 ára. Er það ekki versti aldurinn hjá stelpum. Þá er að hefjast skeið sem einkennist af mikilli tilvistarkreppu og maður veit ekki alveg hvað maður er eða vill verða þegar maður er orðinn stór. Og tilfellið er að þetta tímabil er oft erfiðira fyrir stelpur en stráka. Þær fyllast oft mikilli vanmetakennd, missa oft fótfestuna. Ákveðnustu og skeleggustu stelpur sem aldrei hafa látið neinn vaða yfir sig á barnaskólaárunum og alltaf vitað hvað þær vilja, draga sig jafnvel alveg í hlé eða verða ólíkar sjálfum sér á þessu gelgjuskeiði. Oft hefur skólakerfið verið nefnt sem sökudólgur í þessu sambandi, það dragi úr sjálfstrausti eða sjálfsöryggi stelpna, bælingin komi fram eða nái hámarki á þessum árum. En eflaust er um marga samverkandi þætti að ræða.

Við Kvennalistakonur veltum nú fyrir okkur og ræðum hvar sem við hittumst hver framtíð okkar sé og hvort niðurstöður kosninganna í vor séu tilefni til þess að við leggjum árar í bát, hvort skilaboðin sem okkur voru send séu þau að enginn skilji okkur eða vilji okkur. Eða hvort aðrir geti gert hlutina betur en við, hvort aðferðin sé röng, hvort við eignum að snúa okkur að einhverju öðru. Kannski hafa strákflokkarnir líka hugleitt þetta allt á sínum tíma þegar illa áraði, en ég efast samt um það. Þá væru þeir margir ekki til. Hver heyrir þessa umræðu um eða úr röðum Alþýðuflokksmanna eða Alþýðubandalagsmanna svo dæmi sé tekið? Ekki hafa þeir alltaf fengið svo góða útreið úr kosningum. Þeir efast ekki um réttmæti baráttuaðferða sinna eða tilverurétt sinn þótt illa gangi. Svo er bæði skólakerfið og pólitíkska kerfið afurð feðraveldisins og því marki brennd að vera dálítið hallt undir strákana. Fullkomnunarátta þeirra kannski ekki eins mikil og okkar, en ef til vill liggur samt skýringin aðallega í því að sá munur er á að þeir líta á sig sem krossfarariddara, en við reynum að hlusta eftir röddum fólks.

Ég er sem sé ekki að mæla starfsaðferðum hinna hefðbundnu stjórnmálauflokka bót og er hlynnt því að við yfirlóðum markmið og leiðir með reglulegu millibili. Við þurfum að vita hverjar við erum og hvert við ætlum, gera okkur grein fyrir veikleikum og styrkleikum.

Margoft höfum við Kvennalistakonur rætt það, bæði formlega og óformlega, í stórum hópum og litlum, að aðalsmerki okkar væri það að við værum sífellt tilbúnar til þess að endurskoða og sú dýnamik væri nauðsynleg forsenda þess að hreyfingin lifði. Við tökum mið af öllum þeim rökum sem fram eru færð í málunum. Það leiðir til niðurstöðu sem tekin er út frá vitsmunalegum og rökrænum kvennapólítískum forsendum en byggir ekki á fyrirframgefnum, stöðluðum sjónarmiðum - eða hefðum sem skapast hafa á óljósum forsendum í áranna rás.

Þegar ég hugsa til baka þá er það einmitt þetta, feminíska sjónarhornið, kvennasamstaðan og baráttuandinn, sem einkenndi fyrst Kvennaframboðið og síðan Kvennalistann, sem var í senn svo heillandi og mikil ögrun. Þarna var kraftur sem

ekkert gat hamið og konur geystu fram á völlinn, hristu upp í umræðunni og allt þjóðfélagið titraði. Hugmyndirnar voru byltingarkenndar og ógnandi fyrir karlveldisþjóðfélagið. Kvennafrídagurinn 24. október 1975 markar í flestra huga formlega upphafið að þessu nýasta skeiði í sögu kvennabaráttunnar hér á landi og í raun er sú þjóðfélagsbylting sem hófst fyrir 20-30 árum, þegar konur streymdu út af heimilunum og almenn atvinnuþátttaka kvenna hófst, ekki minni eða ómerkari en aðrar þjóðfélagsbyltingar s.s. franska byltingin eða iðnbyltingin á síðustu öld. Svo mikil eru áhrif hennar á líf fólks og þjóðfélagsgerðina. Það er þó alls ekki eins víst að hún verði metin sem slík eða haldið jafn hátt á lofti á spjöldum sögunnar frekar en annað þar sem konur eru gerendur.

Það er þó full ástæða fyrir okkur að halda til haga þeim ávinningum sem náðst hafa og vanmeta ekki það unnist hefur. Ég ætla ekki að tíunda það hér en gæti þó talað lengi um það hvernig műrar hafa hrunið í íslenskri pólitík og hvernig gildum hefur verið kollvarpað, hvernig áhrifa kvenna gætir í stefnumótun og hve hlutur þeirra í stjórnerfinu hefur aukist og fleira gæti ég nefnt. En ég vil bara segja það að Kvennalistinn á stærstan þátt í því að brautin hefur verið rudd svo komin er farvegur fyrir konur bæði í pólitík og til ýmissa annarra starfa á öllum sviðum. Og konur eru nú óhræddar við að segja að þær vilji völd og áhrif. Að þær vilji vera þar sem þær geta haft áhrif á þróun málum og mótað umhverfi sitt.

En okkur er gjarnan náið því um nasir sem verr hefur gengið þótt aðrir beri í raun ábyrgðina. Gjarnan vildum við að meiri árangri væri náð t.d. í launamálum en þar hefur lítið áunnist eins og dæmin sanna. En lág laun og vanmat á vinnu kvenna er hnattlægt vandamál. Hvar sem er í heiminum eru konur meðal þeirra fátækstu og vinna þeirra verr launuð en karla. Það er jafnframt tilhneiting til þess hvar sem er í heiminum að vega fyrst að réttindum kvenna og efnahagslegur samdráttur og atvinnuleysi bitnar fyrst á konum. Þar er Ísland ekkert einsdæmi.

Þessi þróun í heiminum er mikið áhyggjuefn, bæði staða kvenna í víðu samhengi og vaxandi fátækt meðal þeirra. Í nýlegri skýrslu sem Próunarstofnun SP gaf út um konur og þróun er því haldið blákalt fram að það sé ómeðvitað samsæri um allan heim að vanmeta vinnu kvenna og framlag þeirra til þjóðfélagsins. "Ef vinnuframlag kvenna kæmi fram á réttan hátt í hagtölum ríkja, mundi það kveða niður allar goðsagnir um að karlmenn séu aðalfyrirvinnurnar í heiminum," segja skýrsluhöfundar. Talið er að dulið framlag, eða ósýnileg vinna kvenna til efnahagslífs heimsins sé 11 þúsund milljarðar dollarar. Í íslenskum krónum er þetta um 6500 billjónir (milljónir milljóna). "Ef framlag kvenna væri viðurkennt til fullnustu, mundi það gjörbylta öllum þeim hefðbundnu efnahags- og félagslegu forsendum, sem við höfum ranglega byggt samskipti kynjanna á," segir líka í skýrslu SP.

Ég las nýlega grein í tímaritinu The New Internationalist. Greinin heitir Still something to shout about og fjallar um stöðu kvennahreyfingarinnar í ljósi þeirra alvarlegu upplýsinga sem koma fram í rannsókn sem náði yfir 20 ára tímabil, frá 1970-1990 og að öllum líkendum er sú sem ég vitnaði til hér áðan og gerð var á vegum Próunarstofnunar Sameinuðu þjóðanna. Þar kemur fram að fjöldi kvenna sem býr við örbyrgð hefur aukist um 50% á þessum tíma sem er hlutfallslega miklu meiri aukning en meðal karla. Rætt er um þær mótsagnir sem felist annars vegar í þessari þróun og svo hins vegar þeim framförum sem orðið hafa á öðrum sviðum á sama tíma. Lagaleg

staða kvenna hafi batnað til muna, miklar framfarir orðið í heilbrigðis- og menntunarmálum kvenna, langlífi hafi aukist meðal þeirra og dregið hafi úr ungbarnadauða og aðgengi að getnaðarvörnum batnað. Konum í valdastöðum hafi fjölgað sem aldrei fyrr - þótt auðvitað séu þær sorglega fáar hlutfallslega. Konur séu t.d. sex prósent ráðherra í heiminum sem sé tvöföldun síðan 1987 þegar hlutfallið var 3%. Og bent er á að helmingur þeirra 24 kvenna sem séu þjóðhöfðingar í heiminum hafi verið kosnar eftir 1990. Á sama tíma séu konur í lægst launuðu störfunum, vinni lengri vinnudag og annist ólaunuðu störfin. Ofbeldið gagnvart konum hafi líka aukist. Og síðan er spurt: Hverju hefur þá feminisminn og kvennabaráttan áorkað? Það er skoðun greinarhöfundar að árangurinn felist helst í vitundarvakningu kvenna. Staða kvenna sé afleit um allan heim en nú sjái þær sig í öðru ljósi, í öðru samhengi og skynji þann stuðning sem þær geta fengið frá öðrum konum. Vegna þessarar auknu samkenndar bregðist konur öðru vísi við. Og vitundarvakning kvenna sé forsenda almennrar hugarfarsbreytingar.

Bent hefur verið á að við séum stödd á miðju sögulegu breytingarskeiði í samskiptum karla og kvenna, við séum að upplifa umskipti í völdum og gildismati og séum að vinda ofan af mörgum hugmyndum sem gengið hefur verið út frá sem gefnum, ekki aðeins í 200 ára sögu hins iðnvædda samfélags, heldur einnig árbúsunda gömlum hefðum og átrúnaði. Í þessum nýja viðmiðunarramma, sem enn er að þróast eru karlmenn ekki óvinurinn, þótt karl-formgerðir (male-structure) og feðraveldishugsun séu enn helstu kúgunarvaldarnir. Þetta hefur verið viðurkennt víða. Orðið "kyn" fremur ern "konur" er nú meira og minna notað í tengslum við breytingar og þjóðfélagsgreiningu. Hugsunin að baki þessu er sú, að það breyti engu að vinna bara að því að bæta kjör kvenna, heldur verði að vinna að bættum kjörum beggja kynja.

Höfundur greinarinnar segir að kynslóðabilis gæti í afstöðunni til femínismans. Það sé sá grundvallarmismunur á feminismu ungra kvenna nú og þeirra sem mest bar á fyrir 5-10 árum að hinum ungu líti svo á að litlu verði þokað án samvinnu við karla. Hugmyndir kvennahreyfingarinnar hafa ekki breyst, segir hún, en ný kynslóð feminista er frekar tilbúin til þess að vinna við hlið karla.

Þessari skoðun heldur Betty Friedan líka fram í nokkuð umdeildri grein sem hún birti í Newsweek nýlega. Hún setur fram þá skoðun sína í greininni að nú sé komin tími til að breyta áherslum í kvennabaráttunni, konur eigi að hafa forgöngu um nýja sýn. Hún veltir fyrir sér hvernig konur geti varðveitt þann ávinnning sem náðst hefur og telur að það sé miklu frekar spurning um að tapa ekki því sem unnist hefur en frekari landvinninga. Hnattlægur efnahagssamdráttur kalli á nýja hugsun og nýjar áherslur. Nú sé kominn tími til þess að þróa nýja hugsun og nýja nálgun og ný sýn á samfélagið sé nauðsynleg. Betty Friedan hefur gerst talskona þess að kvennahreyfingin stígi ný skref og konur verði leiðandi í samstarfi kvenna og karla á nýjum nótum.

Eflaust eru þetta hugmyndir sem á eftir að ræða bæði hérlandis og erlendis á næstu árum. Kvennabaráttan í hverju landi endurspeglar að nokkru leyti þann veruleika sem konur þar búa við, bæði formgerðin og áherslurnar í málflutningi. Vandamálin eru þó engu að síður alls staðar sama eðlis. Það er um stigsmun að ræða en ekki eðlismun. Hér á landi stöndum við frammi fyrir svipuðum mótsögnum og konur í kvennahreyfingum um víða veröld. Mótsögnin sem felst í pólitískri stöðu annars vegar, kraftinum og deiglunni hins vegar. Það er engu minni þörf í dag á gagnrýnni umræðu um stöðu

kvenna en var fyrir nokkrum árum og það þarf að standa vörð um það sem áunnist hefur.

Flóðbylgjan sem skall á þjóðféluginu fyrir réttum 20 árum fann sér farveg í Kvennalistanum en áhrifin eru farin mjög að mildast. Sjórnmálabaráttá Kvennalistans er nú komin í hefðbundnara form og hvorki ögrar í svipuðum mæli né skekur þjóðfélagið eins og áður. Enda á allt sinn tíma. Bylgjurnar eru nú jafnari og orðnar hluti af stærri sveiflu. Kvennalistinn er í hugum fólks ekki lengur það byltingarafl sem fór af stað fyrir rúmum áratug en á móti hefur það áunnist að hugmyndafræðin, viðhorfin og sjónarmiðin sem þá voru nýstárleg hafa nú að ákveðnu leyti skapað sér sess og eru viðurkennd og eins og ég sagði áðan ýmislegt áunnist. Það er ekki svo lítill ávinningur í sjálfu sér því það er ekkert áhlaupaverk að breyta viðteknum hefðum og reyna að breyta aldagamalli heimsmynd. Við erum ekki hættar og jafnvel þótt ekki sé ljóst hver þróunin verði á næstu árum þá felast miklir möguleikar í þeirri deiglu sem nú er. Næstu tækifæri verða ekki í pólitíkinni fyrr en eftir tæp fjögur ár. Pennan tíma verðum við að nota vel til undirbúnings og til þess að efla samstöðu kvenna.

Réttindabarátta kvenna tekur stöðugt á sig nýjar myndir þótt kvennahreyfingin á öllum tímum hafi gert sömu kröfur í grundvallaratriðum. Konur krefjast rýmis í þjóðféluginu og kvennavitundin felur í sér bæði mikinn styrk og mikla orku. Konur eru sammála um það, hvaða hugmyndir sem þær að öðru leyti aðhyllast að þær eigi ákveðinn rétt og beri ákv. hlutdeild í mótu samfélagsins. Kvennabaráttan hér á landi er komin svo langt og kvennavitundin orðin svo sterkt að ég er þess fullviss að ekkert muni stöðva hana.